

SEÇKİ MONİTORİNG MƏRKƏZİ

(52 sayılı Ağcabədi və 87 sayılı Tovuz seçki dairələrində keçirilən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə əlavə seçkilərin nəticələri barədə)

YEKUN HESABAT

1. Xülasə

16 noyabr 2001-ci ildə 52 sayılı Ağcabədi və 87 sayılı Tovuz Şəhər Seçki Dairələrində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə əlavə seçkilər keçirildi. Bununla bağlı SMM hər iki seçki dairəsində seçki prosesini izləyib və seçki günü monitorinq həyata keçirib.

Seçkilərin keçirilmə tarixi müəyyən edildikdən sonra SMM dərhal bu prosesə qatılmaq üçün tədbirlər planı hazıladı və ilk növbədə seçki günü müşahidəçiliyin təşkili üçün fəaliyyətə başladı. Ancaq məlum olduğu kimi, «Qeyri-Hökumət Təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında» qanun QHT-lərin seçkilərdə iştirakına çox ciddi məhdudiyyətlər qoyur. Adıçəkilən qanunun 2.4-cü maddəsində qeyd olunur ki, maliyyə fondunun 30 faizdən artığı xarici təşkilatların yardımı ilə formalaşan QHT-lər seçki prosesinin monitorinqini təşkil edə bilməz.

Bununla belə jurnalistlərin seçki günü prosesdə iştirakının təmin olunması və namizədlər arasında rəqabət imkanının mövcudluğunu nəzərə alaraq Tovuz və Ağcabədidə keçirilən əlavə seçkiləri azad və demokratik seçkilərin keçirilməsinə cəhd kimi qiymətləndirmək olar.

SMM qanunları pozmadan seçkilərin monitorinqini həyata keçirmək üçün xüsusi plan əsasında tədbirlər həyata keçirdi. Bu məqsədlə hər iki dairəyə öncədən nümayəndə təyin edilərək, seçki məntəqələrinin hamsınında iştirak etmək üçün müşahidəçi korpusu formalaşdırıldı.

Qeyd edək ki, 52 sayılı Ağcabədi Seçki Dairəsində 51 seçki məntəqəsi, 87 sayılı Tovuz Şəhər Seçki Dairəsində isə 36 seçki məntəqəsi mövcuddur. Bu məntəqələrdə müşahidəçiləri yerləşdirərək, seçkilərdə monitorinqin təşkili ilə bağlı SMM aşağıdakı işləri həyata keçirdi:

- monitorinqi səmərəli həyata keçirmək üçün müşahidəçilərə sənədlər paketinin hazırlanması;
- müşahidəçilərin hüquqi savadı və iş keyviyyətini artırmaq üçün hər iki dairədə seminar- treninqin keçirilməsi;

8 noyabr 2001-ci ildə 87 sayılı Tovuz şəhər Seçki Dairəsinin müşahidəçiləri üçün Tovuzda seminar-treninq, 11 noyabr 2001-ci ildə isə 52 sayılı Ağcabədi Seçki Dairəsinin müşahidəçiləri üçün Ağcabədidə heç bir problem olmadan seminar keçirildi.

Monitorinq seçkinin bütün mərhələlərində –

- namizədlərin imza toplama,
- qeydə alınma,
- təbliğat-təşviqat kampaniyası,
- səsvermə günü və səsələrin hesablanması zamanı həyata keçirilib.

Toplanmış materiallar ümumiləşdirilərək, təhlil edilib və müvafiq nəticələr əldə edilib.

2. Namizədlərin qeydə alınması

52 sayılı Ağcabədi Seçki Dairəsi üzrə 7 nəfər seçkidə iştirak etmək üçün Dairə Seçki Komissiyasından imza vərəqələri alsa da, onlardan 2 nəfər - Cəfərov Tofiq Astan oğlu və Abdullayev Elşad İslam oğlu imza vərəqələrini müvafiq qaydada (seçki gününə 35 gün qalmış) Dairə Seçki Komissiyasına təqdim etmədi.

Seçkidə iştirak üçün imza vərəqələrini alıb DSK-ya təqdim edən digər 5 nəfər isə aşağıdakı şəxslər oldu:

- Şirinov Bəylər Həbib oğlu,
- Seyidov Kamil Rzaqulu oğlu,
- Allahverdiyev Ələsgər Əlican oğlu,
- Rzayev Tahir Musa oğlu,
- Rəhimov Teymur Qubad oğlu

Yuxarıda adıçəkilən şəxslər imza vərəqələrini qanunla müəyyən olunmuş vaxtda DSK-ya təqdim etsələr də, onlardan 1 nəfər - Seyidov Kamil Rzaqulu oğlu istisna olmaqla digərləri seçkilərdə iştirak üçün deputatlığa namizəd kimi qeydə alındı.

87 sayılı Tovuz (şəhər) Seçki Dairəsi üzrə 9 nəfər seçkidə iştirak üçün DSK-ya müraciət etdi. Onlardan 6 nəfəri imza vərəqələrini vaxtında DSK-ya təqdim edərək deputatlığa namizəd kimi qeydə alındı.

Deputatlığa namizəd kimi qeydə alınanlar aşağıdakı şəxslər olub:

- Rəhimov İlham (bitərəf);
- Qılıcov İlqar (bitərəf);
- Zeynalov Adil (bitərəf);
- Əliyev Məstan (Yeni Azərbaycan Partiyası);
- Rəhimov İsmayıl (bitərəf);
- Əliyev Fuad (Liberal Demokrat Partiyası).

Digər 3 nəfər - Ələkbərli Firudin, Məmmədov İlqar və Elxan Zalı deputatlığa namizədlilikləri müxtəlif səbəblərdən qeydə alınmadı. Seçkiyə 3 gün qalmış isə namizədlərdən İsmayıl Rəhimov öz namizədliyini geri götürdü.

Göründüyü kimi, nüfuzlu müxalifət partiyaları bu seçkilərdə iştirak etməkdən imtina edib. Bu fakt isə əvvəlcədən seçkilərin yüksək rəqabət şəraitində keçəcəyini şübhə altına alıb. Ancaq 87 saylı Tovuz (şəhər) seçki dairəsində bitərəf kimi qeydə alınmış İlham Rəhimov əslində qeydiyyatdan keçməmiş Ədalət Partiyasının rəhbərlərindən biridir və əksər müxalif partiyalar öncədən məhz onu müdafiə edəcəklərini rəsmi olaraq bəyan edib. Seçki günü də az- çox rəqabət məhz bu dairədə baş verib. Xatırladaq ki, imzaların toplanması, namizədlərin qeydə alınması və təbliğat kampaniyası zamanı ciddi narazılıqların olması, müvafiq strukturlara və məhkəməyə şikayətlər edilməsi, kobud surətdə qanun pozuntusu halları barədə SMM-ə məlumat daxil olmayıb.

3. Seçki günü və səsvermə

Seçki günü monitorinqin operativliyini və səmərəliyini yüksək səviyyədə təmin etmək üçün noyabrın 15-dən 17-dək SMM-in nümayəndələri – Pərviz Əhmədov 52 saylı Ağcabədi Seçki Dairəsinə, Əhməd Abbasbəyli isə 87 saylı Tovuz şəhər Seçki Dairəsinə ezam edildi.

16 noyabrda 52 saylı Ağcabədi Seçki Dairəsi üzrə müşahidəçilərin əksəriyyəti səhər saat 7.00-da seçki məntəqələrində səsvermə qutularının yoxlanıb möhürlənmə prosesində iştirak etdi. Bu dairədə müşahidəçilərə, namizədlərin vəkillərinə seçki prosesini izləmək üçün normal şərait yaradıldığı müşahidə olunub.

Ancaq əvvəlcədən proqnozlaşdırıldığı kimi seçki prosesi demək olar ki, rəqabətsiz keçdi və yəqin ki, bu səbəbdən də səsvermə prosesində ciddi insident baş vermədi. Ancaq seçicilər arasında fəallıq və canlanma müşahidə olunmayıb. Seçicilərin iştirak səviyyəsinin seçki günü çox aşağı səviyyədə olması qeydə alınıb. Bu baxımdan bütün məntəqələrdə qeydə alınan ən ciddi qanun pozuntusu bir nəfərin bir neçə nəfərin yerinə səs verməsi halları idi. Bu isə başlıca olaraq yetərsayın alınmasını təmin etmək məqsədi daşıyırdı.

87 saylı Tovuz şəhər Seçki Dairəsində isə seçki nisbətən rəqabət şəraitində keçib. Qeyd edək ki, namizədlərdən əsasən Rəhimovla Qılıcov arasında rəqabət müşahidə olunub. Bu mübarizə həm siyasi müstəvidə, həm də əhalinin arasında özünü biruzə verirdi. Yəni, Rəhimov müxalifəti təmsil etdiyi halda, Qılıcov iqtidar möqeyindən çıxış edirdi və yerli icra strukturları da öz növbəsində onu müdafiə edirdi.

SMM-ə daxil olan məlumatlara görə, məntəqə seçki komissiyaları işə qanunla nəzərdə tutulmuş vaxtda başlamayıblar. Bir neçə məntəqə istisna olmaqla əksər məntəqələrdə müşahidəçilərin və vəkillərin seçkilərdə iştirakına mane olunmayıb. Bununla belə, SMM-in müşahidəçiləri və namizədlərin vəkillərinin verdiyi məlumatlarından aydın olub ki, bəzi məntəqələrdə komissiya üzvləri və namizədlərin tərəfdarları qeyri-qanuni hərəkətlərə yol veriblər.

Bu dairədə ən çox aşağıdakı qanun pozuntuları müşahidə edilib:

- bülletenlərin əvvəlcədən kəsilərək yığılması;
- bir nəfərin bir neçə nəfərin yerinə səs verməsi;
- topa bülletenlərin qutulara atılması;
- bir nəfərin bir neçə dəfə səs verməsi;

Məsələn, Aşağı Öysüzlü kənd 21 sayılı seçki məntəqəsində sənədsiz, yəni adi kağızın üzərinə yazılmış pasport nömrələrinə əsasən bülleten verilib, yaxud bir nəfər 4-5 bülleten alıb seçki qutusuna topa bülletenlər atıb. Buna etiraz etmək istəyən müxalifətdən olan komisiya üzvü və müşahidəçilərə təzyiqlər edilib və nəticədə onlar məntəqəni tərk etməli olublar.

Qaraxanlı kənd 17 sayılı seçki məntəqəsində isə müşahidəçilər üçün ayrılmış yerdən seçki qutusunu müşahidə etmək mümkün olmayıb. Bu məntəqədə bir nəfərin bir neçə dəfə səsverməsi, komissiya üzvlərinin seçicilərə təzyiq göstərməsi halları dəfələrlə təkrar olunub. Hətta seçici Hübətova İlhamə İslam qızı səs vermək üçün komissiyaya müraciət edərkən məlum olub ki, artıq onun yerinə səs verilib.

Tovuz şəhəri 5 sayılı məntəqədə Rəhimovun vəkilləri bir nəfəri qutuya topa bülleten atarkən saxlayıb və nəticədə insident yaranıb. İşə polis müdaxilə etdikdən sonra hər iki tərəf məntəqədən kənarlaşdırılıb.

Bəzi məntəqələrdə səsler sayılan zaman işıqlar söndürülüb.

4. Yekun rəy

SMM 52 sayılı Ağcabədi və 87 sayılı Tovuz seçki dairələrində 16 noyabr 2001-ci ildə Milli Məclisə əlavə seçkilər ərəfəsində və seçki günü baş verən nöqsanlar və qanun pozuntularının 2000-ci il 5 noyabr parlament seçkilərindəki bu cür situasiya ilə eyniyyət təşkil etdiyini müşahidə edib. Konkret olaraq sonuncu parlament seçkilərindəki kimi, hər iki dairə üzrə Milli Məclisə əlavə seçkilər zamanı aşağıdakı qanun pozuntuları müəyyən olunub:

- Seçicilərin iştirak sayının artırılması;
- Əksər məntəqələrdə yetərsayın süni olaraq təmin olunması;
- Komissiya üzvlərinin səsverməyə müdaxiləsi;
- Namizədlərə münasibətdə bitərəfliyin pozulması;
- Bir nəfərin bir neçə nəfərin əvəzindən səs verməsi;

Yuxarıda sadalanan qanun pozuntularından başqa SMM seçki prosesini müşahidə etmək üçün ölkədəki QHT-lərə MSK-nın şərait yaratmamasını ciddi qeyri-demokratik hal kimi qiymətləndirir.

Xatırladaq ki, SMM nümayəndələri bu məqsədlə seçkiyə təxminən 2 ay qalmış MSK-ya müraciət etsə də, MSK bu müraciətlərə müsbət cavab verməyib. Bu isə seçkilərin şəffaflığının təmin edilməsi yönündə ciddi qeyri-demokratik presedent sayıla bilər. SMM bu faktı vətəndaşların Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit olunmuş «informasiya almaq» hüququnun və müvafiq seçki qanunvericiliyinin MSK tərəfindən ciddi şəkildə pozulması kimi dəyərləndirir.

Ümumiyyətlə, MSK bu dairələrdə əlavə seçkilərin müşahidə olunmasına maneələr yaratmaqla, seçki prosesinin şəffaf və demokratik keçirilməsinə marağını öncədən şübhə altına aldı.

Hər iki seçki dairəsində yetərsayın təmin olunması məqsədiylə seçicilərin iştirakı sayının şişirdilməsi halları müşahidə olunub ki, bunu Azərbaycan seçki sistemində davamlı qanun pozuntusu hesab etmək olar. Digər nəzərə çarpan qanun pozuntusu isə yerli icra strukturları və məntəqə seçki komissiyalarının namizədlərdən birinin lehinə seçki günü seçki prosesinə müdaxiləsi sayıla bilər. SMM bu halı seçki prosesində bitərəfliyin pozulması faktı kimi qəbul edir.

Yekun olaraq, əlavə seçkilərdə baş verən qanun pozuntularının seçkilərin azad və ədalətli keçirilməsinə mənfi təsirini önə çəkərək, SMM hesab edir ki, 2000-ci ilin 5 noyabr parlament seçkilərində olduğu kimi, 2001-ci il 16 noyabr seçkilərində də demokratik və azad seçkilərin keçirilməsi istiqamətində irəliləyiş və dəyişiklik nəzərə çarpmayıb.

Qeyd: Bu sənəd Seçki Monitoring Mərkəzinin 26 noyabr 2001-ci il tarixli Ümumi yığıncağında müzakirə olunaraq qəbul edilib.